

נתיבות ההוראה

להוצאת חידו"ת ממורינו
הגאון הגדול רבי מתתיהו דייטש שליט"א
נאב"ד רמת שלמה, ובעל נתיבות אדם

פסקי הלכות, תשובות והוראות

מאת מורינו הרב שליט"א ומרבני בית ההוראה יד הרמ"ה

יו"ט פסח, ניסן תשפ"ד | גיליון י"א

נתיבות ההוראה

פסקי הלכות בעניני פסח שנתבארו בשו"ת נתיבות אדם

סימן א

בדיקת ביטול וביעור חמץ: חיובה, זמנה, אורח, במובר ביתו לנכרי, שליח

א. המנקה ומכבר ביתו או איזה חדר או ארון וכדו' שמכניסין בו חמץ, מיום הפורים והלאה חייב לבדוקו אח"כ בלילה לאור הנר [ויכול לסמוך להקל לבדוק לאור החשמל]. [הלק ב, ס' י.]

ב. אף כי יכול לבדוק גם לפני אור ליל"ד, לא יברך על הבדיקה, כי עיקר המצוה הוא אור ליל"ד, ולכן ישאיר עכ"פ מקום אחד לבדוק בברכה אור ליל"ד. [הלק ב, ס' י.]

ג. יש להודרו לבדוק חמץ מיד בזמנה. [הלק ב, ס' י.]

ד. המוכר כל ביתו לנכרי להפקיע מחיוב בדיקה, ראוי שישאיר איזה מקום לקיים שם מצות בדיקה כהלכתה, ויוסיף זאת בפירוש בשטר הרשאה שלו, וישאיר מקום מסומן ומסויים. ובבדוק שם בליל י"ד, יבדוק בברכה, ובתוך ל' בודק בלא ברכה. [הלק ב, ס' יא, וס' יג.]

ה. המתארח אצל אחרים בליל י"ד נכון שישכיר ממנו איזה מקום לקיים מצות הבדיקה, אך לא יברך. [הלק ב, ס' יג.]

ו. שליח יכול לבטל חמצו של המשלח אף שלא עשה קנין. [הלק ב, ס' עה, אות כ.]

ז. מותר להאכיל לבהמה תרומת חמץ בשעת הביעור, כיון דלא חזי למאכל אדם. [הלק א, ס' סח, אות ו.]

סימן ב

מכירת חמץ: מכירת כל החמץ להיפטר מהבדיקה, על ידי קנין, בלי דעת בעלים

א. אף כי צריך האדם לראות שיהיה ראוי בכל עת לקיים כל מצות התורה המוטלות אליו גם בכה"ג שעדיין לא הגיע זמן חיובו, מ"מ מותר לו לבער החמץ או למוכרו לנכרי לפני שהגיע זמן הביעור, ואין בזה משום הפקעה ממצות בדיקת חמץ, דנחשב כאילו מעיקרא לא היה לו חמץ, אך ישאיר איזה מקום לקיים מצות בדיקת וביעור חמץ. [הלק ג, ס' כא, אות יד.]

ב. יכול הגדול לשלוח קמן לרב למכור חמצו, אך לא ישלח את הקמן לתת החמץ במתנה או במכירה לגוי. [הלק ב, ס' יב.]

ג. אפשר למכור חמצו של חבירו לעכו"ם שלא מדעת בעלים. [הלק א, ס' עה, אות מד.]

סימן ג - מצה: כוונה

א. טוב שיכין לצאת ידי חובת מצה בכל מצה שאוכל לקיים מצות מצה, כי נתבאר [שם בתשובה] דלא נחלקו הראשונים אלא על איזה מצה מברך 'המוציא' ועל איזה 'על אכילת מצה', אבל מצות מצה שפיר יוצא בכל מצה שהיא. [הלק ג, ס' יח, אות א, ב, ג.]

ב. אף מי שמכין וחושב שרוצה לצאת חובת מצה דוקא מהמצה הפרוסה שבירך עליה 'על אכילת מצה', מ"מ שפיר יצא ידי חובתו אף כשאכלו יחד עם הכוית מצה של 'המוציא', ואין כאן בית מיוחד לומר דכוית המוציא מבטל לכוית של מצות מצה. [הלק ג, ס' יח, אות ה, ה.]

ג. אכל מצה של מצוה עם מצה של רשות לא יצא ידי"ח, דהרשות מבטל למצוה. [הלק ג, ס' יח, אות ח.]

ד. יכוון באכילת מצה לשם מצות אכילת מצה, לצאת דעת הראשונים דמעכב בזה כוונה, וכבר נודעו דברי החת"ם (השטמות להו"מ, ס' קצו) שכתב וז"ל 'מ"ע דאכילת מצה היא המצוה שנותרת לנו מכל מצוות האכילה שבתורה, שהרי אין לנו לא פסח ולא קדשים לא תרומה ולא מעשר שני' עכ"ל. [הלק א, ס' א, ב.]

סימן ד - מצה: נילוש ע"י קמן וגדול, גדל בעציץ שאינו נקוב, עשיית [לקיצור קיבה] סמוך לפסח
א. גדול קמן שלשו יחד את המצות, הרי הן כשרין לצאת בהן ידי חובת מצה. [הלק ג, ס' כו.]

~ המשך בעמ' ב

תוכן הענינים

ד"ת ממורינו הרב שליט"א:

'נתיבות ההוראה': 'הלכות פסח' מתוך שו"ת נתיבות אדם
'נתיבות ההלכה למעשה': קמחא דפסחא, ביעור חמץ, שקילה
'נתיבות הש"ס': ביאור דיון 'נאסר כדו קליפה' בפסח
'נתיבות ההוראה ב': סיכום דיני נטיילת תרופות בפסח

ד"ת מרבני בית ההוראה:

א. מסרוגל בפסח, והגעלה מבשר לחיב
ב. גרדי הקנינים למעשה במכירת חמץ

נתיבות ההלכה למעשה

תשובות הצרות, והוראות למעשה

להעביר תלושים של 'קמחא דפסחא' לחבירו

שאלה: א' שקיבל תלושים לקמחא דפסחא, האם מותר לו להעבירם לחבירו או לקרובו הוקקים לה.

תשובה: אם כתוב על התלושים שהם 'אישי' ואין להעבירם, צריך לשאול את המנהלים אם ניתן להעבירם למישהו אחר, וכלי רשותם אסור להעבירם.

אבל אחר שכבר קנה מוצרים עם התלושים האלו, יכול להעביר את המוצרים לחבירו או לקרוב משפחה שלו הוקקים לה. והמשעם בזה, דכיון שכבר קנה את המוצרים והם שלו, אזי הרשות בידו לעשות עם זה מה שיליבו חפץ. וי"ל רא"י לזה מוד' הרמ"א (ס' תרצד, סע"ב) שכתב כלפי מתנות לאביונים 'אבל העני יכול לעשות בו מה שירצה', וביאר המשנ"ב (שם, ס"ק ט), ד"ל אף דהגויים גבו המעות לצורך פורים, מ"מ יש לעני רשות להוציאן לשאר צרכיו, והכא נמי אף שהביאו לו לצורך עצמו שיקנה בו מוצרים, אחר שקנה אותם יכול להוציאן למה שירצה.

להיכנס לחדר או לפתוח ארון שנמכר לגוי

שאלה: האם מותר ליכנס לחדר או לפתוח ארון שנמכר לגוי במכירת חמץ.

תשובה: אפשר להקל בזה, אבל שלא יעשה כן בקביעות, אלא רק במקום הרחק. ומו"ח הנר"מ הלברשטאם זצ"ל אמר בשם הגאון רבי פנחס אפשמיין זצ"ל כי אפשר להתיר במקום הצורך, והתבטא מ'אגאנט פון דעם גוי' [גנבים מהגוי...]. והוסיף מו"ח זצ"ל בשם החזון איש זצ"ל, כי אפשר רק פעם אחת במשך ימי הפסח.

ביעור חמץ בשיריים של צדיק

שאלה: א' שיש ברשותו שיריים של חלה שקיבל מצדיק, האם צריך לבערו.

תשובה: צריך לבערו, ואין מועיל לזה מכירת חמץ, אף למנהגינו שמוכרים חמץ בעין, כיון שהוא רוצה בקיומו של חמץ זה דוקא, ואינו רוצה ~ המשך בעמ' ד

ג. יוצאין במצה מחמים הגדל בעציץ שאינו נקוב. [חלק א, ס"ה, אות כא].
 ג. אין לעשות ניתוח לקיצור קיבה [כשעושה להרווחה בעלמא] סמוך לפסת, אם ימנע ממנו אכילת כזית מצה. [חלק ג, ס"ה, אות יא].

סימן ד - מצה: קנוי שיהיה "שלכם", תשלום על המצה, אבל בלי ברכה
 א. יש לדקדק שיהיו המצות קנויים לו בקנין המועיל לצאת שיטות הפוסקים דבעינן "שלכם" במצה, ונכון גם לשלם דמיהם לפני החג. [חלק ב, ס"ה א].
 ב. קנה מצות על דעת לשלם בכסף מזומן, ועדיין לא שילם דמיהם לפני החג, יש מקום לחשוש שלא יצא ידי חובתו במצות אלו. [חלק ב, ס"ה א].
 ג. אשה אצל בעלה, ובנים הסמוכים תמיד על שולחננו, קרינא בהו "משלכם".
 ד. אורח שמתארח בליל הסדר, ראוי שיקנה את המצות כראוי. [חלק ב, ס"ה א].
 ה. אכל מצה בלי ברכה, י"א שלא יצא ידי חובתו, דחשיבה כגול. [חלק ב, ס"ה יט].

סימן ה - מצה: שכח להפריש חלה

א. בירך על המצות ברכת המוציא, ותיכף מיד כשהכניס חתיכה לפיו אמרו לו שיש ספק אם הפרישו חלה מהעיסה. צריך לפולטה, ויאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. [חלק ג, ס"ה לו].
 ב. כששכחו להפריש חלה ממצות מצה, והיו שעת הדחק של קיום מצות מצה, כיון שלא יאכל ממצות אחרות, ואי אפשר בענין אחר, דוקא ככה"ג התיר מהרי"ל דיסקין זצ"ל להפריש חלה על ידי שיתנו ממצות אלו גם לקמן מופלא לאיש, והוא יפריש מן המצות, וזה משום מצות חינוך של מצה. [חלק ג, ס"ה יא].

סימן ו - מצה כפולה: גדרה, בשעת הגלגול

א. מצה כפולה הוא דוקא כשנדבקו הכפלים אהדדי, אבל בנוגעים בלא דיובק לא נאסרה משום כפולה. [חלק ב, ס"ה טו].
 ב. נכפלה בשעת הגלגול, ונעשה כגוף אחד, מותר. [חלק ב, ס"ה יח, תשובת השכה"ל].
 ג. במצות דקות, י"א דאפשר לסמוך דאין בזה משום כפולה. [חלק ב, ס"ה טו].

סימן ז - ד' כוסות: ביין של שביעית

א. יוצאין יד"ח ד' כוסות ביין של שביעית, ועכ"פ המחמיר בזה, שרוצה לצאת ידי כל השיטות בנידוד [שנתבאר בתשובת שם] אינו מן המתמיהין. [חלק ג, ס"ה כד].

סימן ח - מרור: גדל בעציץ שאינו נקוב, בדיקה מתולעים, כבוש בחומוץ

א. יוצאין במרור הגדל בעציץ שאינו נקוב. [חלק א, ס"ה, אות כא].
 ב. אפשר לכתחילה לבדוק עלי חסא מחשש תולעים על ידי שרייתן בחומוץ חלש

[והחומץ המצוי היום אינו יותר מחמש אחוז], ואח"כ ישטוף היטב את העלה במים, ולבדוק אותן שוב לאור הנר, ובכך יינצל מחשש תולעים, ואין בזה חשש משום מרור הכבוש בחומוץ, ולא משום בליעת מעם התולעים. [חלק א, ס"ה לו].

סימן ט - חרוסת: גדרה ודינה, ברכתה, אכילתה בשאין מרור

א. היות כי יש מצוה לאכול חרוסת בליל הסדר, לכן מי שאין לו מרור ויש לו רק חרוסת, מצוה לאכול חרוסת לבד. [חלק ג, ס"ה יט, אות ב, ג].
 ב. ראוי שהמרור והחרוסת [של כל המסובין] יהיו מונחים לפניהם בשעת ברכת בורא פה"א על הכרפס. [חלק ג, ס"ה יט, אות ד].
 ג. ברכת המצות שמברך על המרור עולה גם על החרוסת. [חלק ג, ס"ה יט, אות ה].
 ד. ברכת הנהנין שמברך על הכרפס עולה על המרור והחרוסת. [ויכיון על כך].
 ה. האוכל חרוסת לבד [אחרי שכבר אכלו למצוה עם המרור] צריך לברך עליו ברכת העין אם הפירות ניכרים או שהכל אם הם מרוסקים ואינם ניכרים. [חלק ג, ס"ה יט, אות ח].

סימן י - כורך: גדרה וחובה, בוית, באיזה אופן עושים הכריכה

א. כרך תחילה מצה ומרור ביחד ואכלו, ידי מצה לא יצא אבל ידי מרור יצא, ואין צריך לחזור ולאכול מרור בברכה רק מצה. [חלק ג, ס"ה יח, אות י].
 ב. יסוד ושורש הלכתא ד'כורך', הוא תקנא חדשה 'זכר למקדש', ובוה מיושב מש"כ השו"ע לומר זכר למקדש כהלל וכו'. [חלק ג, ס"ה יח, אות יא].
 ג. יש ללמוד זכות על הנהגים לאכול רק כזית אחד, חלקה מן המצה העליונה וחלקה מן המצה הפרוסה, כי קשה עליהם לאכול כזית מהעליונה וכזית מהפרוסה בכדי אכילת פרס. [חלק ג, ס"ה יח, אות יב, ג].

ד. נתבאר [שם בתשובה] מלשון הראשונים, כי בכורך צריך לכרוך המרור סביב המצה, אבל המנהג הוא שמניחין המרור בין חלקי המצה. [חלק ג, ס"ה יח, אות יד, טו].

סימן יא - שולחן עורך: חיממו חמין על הקדירות של פסח

א. בעובדא שחיממו במעות (בערב פסח שחל בשבת) חלה של חמין על הקדירות של תבשילי פסח, נאסרו התבשילין והקדירות. [שעורי נתיבות אדם בשר בחלב, שיעור כג].

סימן יב - ספי' העומר: שומע מש"ץ, בונה, תנאי שלא יצא רק בשעת ספירה
 א. שומע ספירה מש"ץ בשעה שעומד מוכן לספור בעצמו, יכול לספור בברכה. אבל בשמע הספירה לפי תומו בשעה שאינו חושב בדעתו זה עתה לברך בעצמו, יש לחוש אם יכול לספור אח"כ בעצמו, אם לא כיון כוונה הפוכה. [חלק ב, ס"ה כ].
 ב. לא יועיל לעשות תנאי בספירת העומר, שלא יצא ידי חובת הספירה אלא אם כן יספור כתיקונו לשם מצוה. [חלק א, ס"ה ג].

פנינים יקרים מתוך השיעור בנמרא בסדר 'עמוד היומי'

~ ביאור דין 'נאסר כדי קליפה' בפסח ~

א. תנן במתני' (פסחים, דף ע"ה ע"ב), נגע בחרסו של תנור יקלוף, ופירש רש"י ז"ל בזה"ל, נגע הפסח בחרסו של תנור, יקלוף מן הפסח מקום שנגע בתנור, כדמפרש בנמרא, שנתבשל שם מחום התנור, ולא צלי אש הוא, כדאמרן לעיל, משום שנאמר צלי אש צלי אש שני פעמים, למעושי תנור שגרפו, וחרס הדפנות גרפו ועומד הוא, עכ"ל.
 ב. והקשו האחרונים, כיון שהקליפה הראשונה נאסרה, דאינה צלי אש, א"כ שוב תאסור אף את קליפה הנוספת הסמוכה לה, משום בליעה, ולמה סגי הכא בקליפה אחת לחודא. דהנה התינוח ככל דבר שנאסר כדי קליפה, כבר עמדו בזה התוס' (חולין, דף צ"ב ע"ב, ד"ה אפילו) מאי מעמא לא נימא שתחזור ותאסור אף קליפה שכנגדה, ותירצו משום דמעם איסור הבלוע אינו יוצא בלא רוטב. [וכן העלה הרשב"א (תורת הבית, בית ד, שער א), דאין בליעה יוצאת מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, ונפסק בן להלכה בשו"ע (יו"ד, סי' קה, סעי' ז), עי"ש]. אבל הכא, בפסח שנגע בחרסו של תנור, הדרא קושיא לדוכתא, דהרי הא דאסרין לקליפה ראשונה, אין זה מחמת בליעה וזה, אלא משום שהיא עצמה ניצלת באיסור, א"כ הו"ל כמו חתיכה נבילה, א"כ מאי מעמא לא נימא דאף קליפה הסמוכה לה תאסר מחמת בליעה מקליפה ראשונה.
 והתינוח ששוב לא תיאסר הלאה, דקליפה שניה תו הו"ל כבר בלוע, ואינה יוצאת, אבל קליפה ראשונה שהיא איסור מחמת עצמה אסרת שפיר גם לקליפה הסמוכה לה, וניבעי לקלוף ב' קליפות. [ובכו"פ (סוף סי' קה) תירץ דאה"ג כוונת המשנה דיקלוף אף מה שסמוך לה. והפרמ"ג (פי' צד, משי"ב סי"ק ג) הניח קושיא זו בתימח].
 ג. ונראה ליישב בזה, דאפ"ל כי עד כאן לא חידשו הראשונים דאין בלוע יוצא בלא רוטב, אלא דוקא כשאין בחתיכה זו אלא 'בליעה' של איסור, דהיינו שנגעה בחתיכה של איסור ובלעה ההיתר ממנה כדי קליפה, ובוה אמרו שאין הבלוע יוצא ומתפשט יותר בלא רוטב. משא"כ בחתיכה שמקצתה אסורה מחמת עצמה באיזה איסור, ככה"ג שפיר י"ל דעל ידי החמימות האיסור הולך ומתפשט הלאה גם לצדה השנייה עד סופה, וממילא בטל האיסור בס', אם יש בחלק ההיתר ס' נגד חלק האיסור של החתיכה. והכא בקרבן פסח, שחלק מהחתיכה נאסרה בעצמותה משום שאינה צלי אש, אמרינן דע"י החום מתפשט האיסור בכל החתיכה אף בלא רוטב, ושפיר נתבטל בששים וכמשנ"ת.

הגאון רבי שרגא קאלום שליט"א

מו"צ בבית ההוראה

רב קהילת אמרי פי, רמת שלמה ירושלים

הגאון רבי יהודה ארי' דייטש שליט"א

מו"צ בבית ההוראה

בנו הגדול של מוריני הרב שליט"א

שאלה: על דבר הקנין במכירת חמץ שנהוג לעשות כל הקנינים לחומרא, יצא רב אחד לעורר על סדר הקנינים בבית דין פלוני, כי לאחר שכבר נעשה הקנין המועיל מדרבנן, שוב לא יחול הקנין המועיל מדאורייתא, כיון שהחמץ כבר אינו ברשותו של המקנה, וממילא אין יכול להקנותו, ומכאן זה הפריז על המדה ורצה להחמיר לאסור החמץ לאחר הפסח כי לא חלה המכירה מצד הקנין דאורייתא.

תשובה: החמץ מותר, ואין מקום לחשוש בזה, בפרט לדברי המקור חיים ולאחר ביטול היו רק איסור דרבנן, ומהני הקנין מדרבנן, ואפילו לדעת החולקים עליו אפשר לסמוך על מכירה זו, כי הקנין השני מדאורייתא חל גם לאחר הקנין הראשון מדרבנן, ואין בזה חסרון של אינו ברשותו, משלשה טעמים.

ואמנם לכתחילה מהיות טוב ראוי להקדים הקנין דאורייתא, וכן העיר זקני מרן זצוק"ל, ולמעשה המנהג בשטר מכירת חמץ הנהוג בבר"צ פעה"ק ת"ו לפרש כי כל קנין לא יפריע לבטל חלות הקנין השני, וממילא אין בזה שום חשש.

ביאור הענין: בשו"ע (ח"מ, סי' ריא) נפסק שאין אדם יכול להקנות דבר שאינו ברשותו, ויש לעורר לפי"ז במכירת חמץ שמוכרים החמץ לגוי ואח"כ חוזרים ועושים עוד קנין המועיל יותר או במכירת בהמה מבכרת, וכן כשקונה אחרון בערב סוכות - לקיים מצוות ד' מינים - בקנין משיכה, וחוזר וקנינו בקנין כסף [וכמש"כ המחנה אפרים (משיכה, סי' ב) שיש לחזור ולקנות במעות שהוא קנין דבר תורה], והלא מאחר שכבר מיד כשחלל הקנין הראשון יצא ברשותו של המוכר ושוב אינו ברשותו, שהרי מדרבנן כבר קנה האחרון במשיכה ואין המוכר יכול להוציאה מידו של הלוקח, וא"כ היאך יכול עכשיו לחולל הקנין השני, והנראה בזה:

א. מאחר שהלוקח רצה שיחולל הקנין השני משה"ה אינו מעונין לעכב את החפץ תחת בעלותו אלא מוכן הוא שיהא בבעלות המוכר לצורך חלות הקנין השני, ובכח"ז שפיר חשיבא ברשותו של המוכר, ולכן חל הקנין, ויסוד לסברא זו מדברי הריטב"א (קדושין, ז' א) דהא דאי"ש שם בגמ' שאם לקח בהמה מנאמא ממעות מעשר שני יאכל כנגדו, וכ' התוס' (ד"ה מתקף) דמה שאוכל כנגדו הוא כדי לחלל המעות שביד המוכר על פירות הללו שהוא אוכל, והקשו התוס' דהיאך יכול לחלל על המעות שביד המוכר הא אינו ברשותו, ויתיר הריטב"א, דכיון דלא אתי ליריה בתורת גול אלא בתורת מקח וממכר, וכיון שאם היה לפנינו והיינו אומרים לו שחידו המעות היה מחויר, הו"ל בפקרן ויכול לחלל עליהן, משא"כ בגול, דאי הוה אמרינן ליה ליהדריה, לא היה ציית דינא.

וכן מצאנו לד' הנוב"ז (צל"ח, פסחים, דף נג ע"א) ברין עניים שנמלו פאה מירק, דיכול בעה"ב להפקיד הירק שבדי העניים, אולם הפקדו"ח (פי' שנה, ס"ק ד) העלה מסוגיית הגמ' (ב"ק, דף ס"ט ע"ב) דצנועין דמשמע דמה שלקטו עניים יותר מכדי חלקם חשיב אינו ברשותו, ולכן העלה דלא כהריטב"א, אלא אעפ"י שנמלו מחמת שהיה סבור שרשאי ליטלו חשוב כגולה בשונג ואינו ברשותו, ובאמרי משה (סי' לו) יישב דעת הריטב"א דשאנ"ה שבמוכר נתנה לו משה"ה חשוב ברשותו, משא"כ בלקט עניים שנמלו שלא ברשותו, ולפי"ז בנידו"ד שהמוכר נתן לו החמץ או האחרון, נמי י"ל דנחשב ברשות מוכר עדיין וכל הקנין השני.

ב. ואף לפי דעת הקצות"ח דלית ליה דינא דהריטב"א [א"ל ע"ג] דעת הקצות לשיטתיה, שביאר באבנ"מ (סי' כה, ס"ק יג) ובקצות (סי' לו, ס"ק י) ד' הבית שמואל בקידוש בגול שגולה מידו דמוקדשת דאף שאין יכול להקנות דבר שאינו ברשותו מ"מ לנגול עצמו יכול להקנותו,

[ובד' הנתיבות צ"ע, דבקה"י (אהע"ז, כה, ד) נקט דגם לנגול עצמו א"א להקנות, ורק מסלק חיוב השבה, ואילו בנתח"מ (סי' רה, ס"ק יד) מב' דבריו שנקט בדעת הב"ש שיכול להקנות לנגול, והוכיח מהמחבר, ולגבי מש"ב בקה"י דמסלק חיוב השבה - יל"ע דבר' הנתיבות (סי' רמא, ס"ק ג) מב' דא"א למחול חיוב השבה, וצ"ע]. ולפי"ז ברור דחל קנין השני דהוי ברשות לוקח.

ג. וסברא מחודשת נראה לומר בזה, דכשנא לעשות קנין דאורייתא לאחר שכבר עשה קנין דרבנן, וכשנא לעשות קנין דאורייתא, והרי א"כ הקנין דרבנן שכבר עשה לאו כולם הוא וא"כ עדיין הוא ברשותו של המוכר, וממ"מ אם קנין דרבנן מהני לדאורייתא א"כ לא צורך כלל הקנין דאורייתא, ואם לא מהני לדאורייתא הרי נחשב כאילו לא נעשה הקנין כלל, אמנם סברא זו תליא בפלוגתא דהרמב"ם ובעל המאור (ב"ק לו) בגול הרוצה להחזיר את כבד נחשב ברשותו של הנגול, וביארו האחרונים [עונג יו"ט (סי' צג), ודברי יחזקאל (סי' צ), קוב"ש (כתובות, לד), ריש"ק (ב"ק, סי' לד)] שנחלקו אם עוקר המעקב שמחשיב גילה לאינו ברשותו של הנגול הוא מחמת קניני הגוילה או מחמת שהוא מחוסר שליטה. והנה לפי הגד דתליא בקנין גניבה [כן מבאר דעת רע"ק א בגלה"ש (כ"ט, מא) לענין גוילה בלא קנין דחשיב ברשות, וכן הופך דרך בק"ז בלי שהוציא מחמת שליטת הבעלים - כגון קרקע למ"ד הנגול - כ' רע"ק א בגלה"ש (שבעות ב, ג) דכבר חשיב אינו ברשותו, וכן בגלה"ש (נישן לד, וכתובת לד, וסוכה לא), ולפי"ז י"ל לסברא זו, דכיון שכל הדין דאינו ברשותו נחשב לפי הקנין שבו, א"כ כאשר מתייחסים מצד הדאורייתא אין לו שום קנין ושפיר חשיב ברשותו של המוכר, אבל להגד דאינו ברשותו תליא ברא דאינו תחת שליטת הבעלים, [כן נראה דעת הנתיבות לגבי אבידה דאין בו ק"ו והוי מחוסר שליטה, וס' לגנת"ביות בכמה דוכתי (סי' רע"ט, סק"ג, סי' רנ"ג, סק"א, סי' לו סק"ג) דחשיב אינו ברשותו, ולכן מהני בו יאוש, וצ"ע מדברי הנתיבות (סי' מג, סק"י) דמבאר דחשיב ברשותו, ויש ליישב ולדחוק דבס' מ"ט איירי באבידה לאחר שכבר מצאה המוצא, ובה"ל רבינו שעתיד להתירונו לבלעיו כבר חשיב ברשותו, וכסברת האב"ד האול (פי"ד מטייל ה"ו) בדעת הריטב"א. וכ"ז דעת הברוך טעם בהנהגתו (סי' רנ"ג, ס"א) לגבי דין שואל שלא מדעת ליד גול, דאיכא קנין גניבה ואינו מחוסר שליטה שהרי עומד להחזירו לו - וחשיב ברשותו, ומבואר דתליא במחש"ש ולא בק"ז]. לצד זה, אין מקום לסברא זו דהא מה לי בכך שמצד הדאורייתא לא חל שום קנין, הלא במציאות אין הרפין עתה תחת שליטת המוכר, ומשה"ה הוי אינו ברשותו].

ולדינא תליא הך מילתא באש"י רב רבי שנחלקו רבותינו התת"ם והברוך טעם [בשו"ת עטרת הכהנים (סי' י"ד-י"ט)] שלהתת"ם כשעשה קנין דרבנן מיקרי כבר אינו ברשותו, והברוך טעם הוכיח מד' הריטב"א (קדושין, דף מה ע"א) ומד' רש"י (ב"מ, מא, ד"ה אבל) דאף שעשה קנין דרבנן מיקרי עדיין ברשותו של המוכר לגבי דין דא"ו, ולפי"ז בנידו"ד לד' הברוך טעם יכול לעשות קנין דא"ו לאחר שעשה קנין דרבנן (ובצירוף ג' הסבות שנתבאר בע"ה), אך לד' התת"ם יש להקפיד לעשות תחילה הקנין דא"ו ואח"כ הקנין דרבנן, כי אם יעשה קודם הקנין דרבנן שוב לא יוכל לחולל הקנין דא"ו, ובעת הלימוד עם בק"ו מרן זצוק"ל העיר שכן מדיק בלשון המחנ"א לגבי אחרון, שקודם כתב קנין מעות ורק אח"כ משיכה, אך כ"ז שייך בישראל, אך בגוי שלא יצאנו מדיי ספק איהו קנין מועיל בו מדא"ו, כי ג' דעות דבר, רש"י, רמב"ם ור"ת (ע"ו, דף ע"ו ע"א), ולכן למעשה בשטר המכירה בבר"צ פעה"ק ת"ו מפורש שלא יבטל הקנין האחד את הבריו.

שאלה: מי שיש לו לפסח מיקרוגל חלבי, ורצונו להשתמש בו במשך ימי החג גם לבשרי כשהאוכל מגולה, האם סגי בהכשרה ע"י כוס מים חמים באופן הירוע [להני דס"ל דשייך הכשרה במקורגל]?

תשובה: אסור מדינא, ואפילו לבן עדות המזרה.

ביאור הענין: כתב במשנ"ב (סי' תנא, ס"ק יט) סכין הבלוע בו בשר ורצה להשתמש בו החלב סגי בהגעלה, אך העולם נהגו בו איסור, ומקורו במג"א (שם, ס"ק יא) גבי מה שכתב בשולחן ערוך דהיה מאכל בשרי שהיו אופין על מגש כיו"ט, והיו משתמשין באותו המגש גם עבור מאכל חלבי, וכ' עלה המג"א דמכאן משמע דמותר מדינא להגעיל כלי חלב לאכול בו בשר, אלא דהעולם נוהג לאיסור, והביא טעם מה'לבוש' שאם יעשה כן לעולם יהיה לו רק כלי א' ויגעילנו כל פעם שישתמש בו, וזה אסור דלמא אתי למטעי כדא"י בגמ' (חולין, ה ע"ב) עתה"ד. והתם בחולין איתא דצריך הטבח שיה' לו ב' סכנים א' לבשר וא' לחלב, והנה הגע בעצמך אם התם בסכין דסגי בשפשוף והרחה בין שימוש לשימוש כתב השו"ע דצריך שיהיו לו ב' סכנים, כל שכן הכא דבעי הגעלה אין להכשיר מכשר לחלב, [ואמנם מה דמקל השו"ע ללבנו, כ' המג"א דהיינו מושם דלעולם אין משתמשין בו אלא ע"י ליבון ליכא למיגור] וכן נקטו פוסקי אשכנז [פמ"ג, חת"ם, קיצו"ש ע].

אכן בערוה"ש (סי' פג, ס"ק ז) כ' על המנהג הנוכח, דאין לחוש לזה, ואין לנו לגזור גזרות מדרעתנו, וכן ס"ל להחיד"א ועוד מפוסקי עדוה"מ. אלא דיש לתמוה לשיטתיהוה דהא גמ' ערוכה היא לפנינו בחולין, והמג"א לאו מסברת עצמו אמר כן [ומזה יקשה להמג"א גופיה, דהלא אין זה מנהג, אלא דינא דגמרא, ואמאי נקט בזה דהוי מנהג העולם].

ונראה להלך בזה, דבגמ' איירי' בשמחליף הסכין בתדירות משימוש זה לשימוש אחר, ובכח"ז אסור מדינא, מאידך המנהג לאסור המוכא במג"א הוא כשמחליפו פעם אחת, ובה לא אסור מדינא. [ובאפ"א אפ"ל, דבגמ' איירי' לענין סכין דווקא, רבה סגי בשפשוף והרחה, ומשה"ה יש לחוש שמא יתירשל כיון דאינו חמור בעינינו בנ"א, אבל בדבר הטעון הגעלה אינו מקל ראשו, ואין לחוש, ולפיכך לא אסרוהו מדינא אלא ממנהג, וד"ו דחוק].

ולהאמור, נפקא לדינא דאפי' להמצדד כהערוך השולחן ובני עדוה"מ אין לו להקל בהכשרת המיקרוגל בכדי להשתמש בו לבשר, כיון דבנדו"ד שעושה כן בתדירות כל ימי החג, הרי כח"ז אינו ממנהגא אלא איסור מדינא, וכמשנ"ג, [ואף דלאידך חילוקא נמצא דמותר מדינא, מ"מ מדיי ספקא מיהא לא נפקא, ויש להחמיר, ומנהגינו - בני אשכנז בלא"ה נוהגין חומרא בזה].

והשתא דאיתנן לחכי, יש לדון במי שיש לו תנור א' בפסח אם מותר להשתמש לבשר ואחרי ליבון קל לחלב [ע"י הפעלה בחום גבוה], דלפום ריהטא תליא בהנ"ל, דאם עושה כן בתדירות יהא אסור מדינא, ואם עושה כן פ"א אסור ממנהגא. ובחוש שני (הל' פסח, פ"ק י, ס"ק ד, אה"ב) כתב "כמדומה שכן נוהגין לייחד תנור לחלב ותנור נפרד לבשר" והיינו כפי המנהג הנ"ל, וכן כ' בלחודות נתן (סי' לא, אות כ') ע"ו"ש, ואמנם יש מקום להקל בתנור, כיון דכל מה דנאסר הוא מועיק שצאובל הנבלע בתנור וחוזר לאוכל, ואי"ו פשוט שלא נשרף היעיק מחום התנור, ואפילו אם אין נבלע על ימיר דחוזר לאוכל, ואפי' אם אינו סומך על סברתו אלו בלא הכשר ביניהם, מ"מ שוב אינו ברומה לנמ' דאיירי באיסור ודאי וכ"ש אין לחוש למנהג במקום ספק.

נמצא לדינא, דבמיקרוגל יש להחמיר מדינא גם לבני עדוה"מ, וכפי שאנו מורים כאן בבית ההוראה עפ"י הוראת רבינו הגאב"ד שליט"א שלא להשתמש במקורגל של כל השנה לפסח וכן שלא להגעילו מכשר לחלב. ובתנור יש להקל גם לאשכנזים.

נתיבות ההוראה

סיכום דיני נטילת תרופות בפסח

- א. חולה שזקוק לקחת תרופות בפסח יתייעץ עם רופאו האישי, לפני הפסח, איזה תרופות הוא מוכרח לקחת, אף שהם מכילות חשש חמין, והאם נמצא להם תחליף בתרופה דומה שהיא כשרה לפסח.
- ב. אך חלילה לחולה להחמיר על דעת עצמו ולהפסיק לקחת תרופות שזקוק להם, וכש"כ בחולה שיש בו סכנה.
- ג. חולה שיש בו סכנה מותר לו לקחת תרופות בפסח בפקודת הרופא, אפילו הם ודאי חמין.
- ד. ויקנה את התרופות (שיש בהם חשש חמין) קודם הפסח, ויכוון בשעת הקניה של התרופה שאינו רוצה לזכות בחמין שבה, ולא ישלם עבור התרופה אלא לאחר הפסח, ויניח אותם במקום מוצנע, ויקח כל פעם רק כפי הצורך.
- ה. וכן יוכל למכור את התרופות במכירת חמין לגוי בערב הפסח אצל הרב הממונה על כך, ובפסח ישתמש בהם לפי הצורך. (דהוי של נכרי. וצריך לעשות לו מחיצה, או לרשום עליו מכור לגוי, וכשאר חמין שנמכר לעכו"ם שנמצא אצלו).
- ו. ואם קונים את התרופה בתוך ימי הפסח, עדיף לקנותה בבית מרקחת של גוי, ויכוון שלא לזכות בהם כלל, ולא ישלם עבורם רק בכטיח התשלום לאחר הפסח. [ועי' שו"ת שערי דעה (חלק ב, סי' לו), ונפש חיה (סי' תסו, סעי' א)].
- ז. [וכמוכח] אם אי אפשר להשיג את התרופות ההכרחיות לחולה שזקוק להם בדרכים אלו, יקח כרגיל מפני פיקוח נפש].
- ח. חולה שאין בו סכנה, והוא זקוק לתרופות בפסח, עדיף שיקפיד להשתמש בתרופות שאין בהם חשש חמין. אך לא יעשה זאת אלא בהתייעצות רופאו האישי ובג"ל. (דכוון דאפשר בניקל להשיג בלא חשש חמין ודאי עדיף טפי).
- ט. ואם עפ"י פקודת הרופא זקוק לתרופה שמכילה חשש חמין, ולא נמצא לה תחליף מתאים בלי חשש חמין, ההוראה בזה לעמור את הכדור בנייר דק או בקפסולה נקיה מחשש חמין, ולבלוע אותה כך.
- י. ויש תרופות בקפסולות, שהתרופה עצמה אין בה חשש חמין כלל, רק הקפסולה מכילה תערובת של חמין, מותר להחזיק בביתו את התרופה עם הקפסולות, ולפני לקחת התרופה יוציא את האבקה ויבלעה, ואת הקפסולה יורוק לאשפה.
- יא. תרופות המכילות חמין, והן מעימות, כגון כדורים למציצה, תמיסות (soluble tablets) וכדו', אסור לאוכלם ולבלועם בפסח, ואף אסור להחזיקם ברשותו, אלא אם כן מדובר בחולה שיש בו סכנה. [ובכל אופן מי שזקוק לזה, יש"ח].
- יב. תרופות העשויות מקמניות מותרות אף לחולה שאין בו סכנה, ואין להחמיר בזה, רק יש לדקדק שהיו עשויות מער"פ.
- יג. תרופות הומיאופמיות, יכר שהתערובת האחרונה נעשתה באלכוהול שאין בו חשש חמין, ושנעשתה קודם פסח, ושיש בה שיעור כרי לבטל האלכוהול שבחשש חמין. [עי' שו"ת מנחת יצחק (חלק ה, סי' סח)].
- יד. אם אינו בולע את התרופה אלא על ידי מעימה שנבלע בלשון ובחלל הפה, יש מקום להקל יותר.
- טו. כל הכלים שמשמשים בהם לתרופות של חשש חמין ולריסוקם, יש להחזיקם בנפרד.
- טז. וימנינים יש בהם הרבה חששות של חמין בפסח, ולכן הנוקט להם יעשה שאילת חכם.
- יז. וריקות, פתילות, תכשירי חוקן (enema), טיפות עינים ואוניים, משחות חיצוניות לעור, משאפים (inhalers) למיניהם, מדבקות לעור, סוגי יוד (iodine) [המיוצרים באר"י] מותרים בשימוש בפסח. [ובכל אופן טוב לברר אצל רב מומחה, כי תמיד עלול להיות שינויים בדבר].
- יח. הרופא או הרוקח [ואפילו אם הוא גוי] נאמנים לומר שאין חמין בתרופה, ובפרט אם מרכיבי התרופה מופיעים על הבקבוק או הקופסא. [עי' שו"ת לבושי מדרכי (או"ה, סי' פו)].
- יט. בשעת הצורך אפשר להוציא בתוך ימי הפסח תרופות שכלל אותם במכירת החמין לגוי בערב פסח. (כי מתנים זאת בפרוש עם הגוי, והוא מסכים לכך)
- כ. אחר הפסח מותר לקנות תרופה המכילה חמין, גם ממי שחשוד שלא מכר חמצו לגוי כדון לפני הפסח, אפילו לחולה שאין בו סכנה. [עי' רמב"ן בתורת האדם, ועי' שעה"צ (סי' תסו, ס"ק ד), ובאור שמח (פרק ה הל' יס"ה, הל' ח)].

נתיבות ההלכה למעשה

המשד

שהגוי יטלנו בכל מחיר שיהיה, וכמובן במושו"ע (סי' תג, סעי' ז) ועי' שבמג"א (ס"ק יא).

וכן הורה בק"ק הרה"ק הדברי חיים מצאנז' וז"ע לענין חלה של י"ב חלות, כי יש לשורפו, ואת האפר ימנין למשמרת, וכפי שכתב בנו הרה"ק רבי שלו' אליעזר מראצפערט זי"ע, כמובא בס' אגודת אוזב (את ט). וכ"כ בס' דברי חנה (עמ' כב) להרה"ק רבי חנה מקאלשיץ זי"ע.

וכ"כ בשו"ת ערוגת הבושם (או"ה, סי' קיב) לענין חלה מ"ב חלות של הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע, ובתו"ד כתב בזה"ל, ונמ איירי דהביבא הואיל והיה על שלחן גבוה של מין זצ"ל, נכון לקיים בו מצות שריפת חמין, כמו שאמרו חז"ל בברכות (דף לט ע"ב) הואיל ואתעביד ב' מצוה חרא נעביד ב' מצוה אחרית עכ"ל, וכ"כ בשערי הלכה ומנהג לב"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל (חלק ב, סי' קג) עפ"י שיטת שו"ע הרב (שם, סעי' יב), עי"ש.

שקילת הכוית מצה בליל פסח

שאלה: הרוצה לשקול את המצה בכרי לראות שיש בהם שיעור כוית, האם מותר לו לעשות כן ביו"ט, בליל הסדר.

תשובה: לבתחילה ישקול בערב יו"ט, אבל אם לא הספיק קודם יו"ט מותר לו לשקול את המצות ביו"ט.

ובבה"ח (ש' שו, אות טג) הביא מס' פתח הדביר שכתב להתיר שקילה לצורך מצוה כשם שהתירו מדידה לצורך מצוה [עי' שו"ע (שם, סעי' ז)], אך כתב על דבריו לבי מהם בזה מכמה מעמים, ותמה ע"ז הנרש"ז אויערבאך זצ"ל [עי' שו"ע (שם, סעי' ז) וק"ו] למה תיגרע שקילה הניכרת שהיא למצוה כמו מצוה והמדידה לשם מצוה. ובשו"ת קנין תורה (חלק ה, סי' כד) תמה ע"ד דמוכח מו' המג"א (סי' תק, ס"ק ד) שאכן שקילה חמור יותר, עי"ש.

ובמקו"א כ' הנרש"ז זצ"ל [הובא בשו"ש (סי' שו, אות סו)] דאמנם שקילה יותר חמורה דאית ביה מעשה טפי, אך בשקילה הניכרת כמו מדידות גביע [לשיעור קידוש] או מצוה [לכוית], מסתבר דלא חמור יותר ממדידה של תחום שבת אשר נראה כאילו מודד שטח למכירה.

וכן נהגו למעשה לשקול בליל הסדר בבית מו"ח הנר"מ הלברשטאם זצ"ל, וכמשי"כ בהליכות משה שבת (פרק ה, סעי' ב), ועי"ש בביתאורים שהביא ראי' לזה מו' הראשונים, אמנם עי' מש"כ באהל יעקב פסח (פרק א, סעי' יב).

מרכז תורה והוראה יד הרמ"ה

רחוב הרב ז'ולטי 4 רמת שלמה ~ טל': 02-5715727

שיעורי תורה והלכה בבית מדרשינו בימי החג:

י"ט אה"ח: מורינו הרב שליט"א

י"ב ד' - ב' דוח"ט: הגאון הגדול רבי דוד אברהם שליט"א, ראש הישיבה הגדולה בנין אב

י"ב ה' - ג' דוח"ט: הגאון רבי יצחק איזיק בתן שליט"א, רב קרית בעלזא רמת שלמה

~ השיעורים מתקיימים בין מנחה לערבית - הפעילות מנחה: 18:40 ~

זמני השיעורים ביו"ט, בבתי הכנסת בשכונתינו הק' מפני מורינו הרב מרא דאתרא שליט"א

לי"ט יו"ט, בין מנחה לערבית	ביהמ"ד לב אליהו (רח' לופיאנו)
יוד"ט אה"ח, בשעה 6:40	ביהמ"ד יד הרמ"ה (רח' ז'ולטי)
יום ה' - ד' דוח"ט, בשעה 12:30	ביהמ"ד בני הישיבות (רח' טולידאנו)
לי"ט שב"ק דוח"ט, קודם ערבית	ביהמ"ד המרכזי זכרון שלמה (רח' הרשרד)
שב"ק אה"ח, בשעה 6:15	ביהמ"ד טשחויב (רח' אלנאקאוה)
לי"ט שביעי של פסח, קודם ערבית	ביהמ"ד היכל אברהם יצחק (רח' סאדיגורסה)
לי"ט שב"ק מצורע - הגדול, קודם ערבית	ביהמ"ד אמרי פי (רח' פאסט)
לי"ט שב"ק פרי אהרי, קודם ערבית	ביהמ"ד רינת גבריאלי (רח' אלושטינו)

מרכז תורה והוראה יד הרמ"ה

רחוב הרב ז'ולטי 4 רמת שלמה ~ טל': 02-5715727

בשמחה של מצוה אנו מבשרים על הופעת מהדורה חדשה

של הספר "אהל יעקב" - הלכות פסח

מהגאון רבי יעקב א' סקוצ'ילס שליט"א מו"צ בבית ההוראה

ניתן להשיגו בבית ההוראה, ואצל המחבר: 05276-54468

מרכז תורה והוראה יד הרמ"ה

רחוב הרב ז'ולטי 4 רמת שלמה ~ טל': 02-5715727

בשמחה של מצוה אנו מבשרים על הופעת הספר החדש

"נתיבות המועד" - הלכות יו"ט וחוה"מ

מהגאון רבי אלחנן ברונר שליט"א מו"צ בבית ההוראה

ניתן להשיגו בבית ההוראה, ואצל המחבר: 05271-46026